

Важко жилося після війни

Іван ГЛУШМАН

Мешканка Тесова, наша читачка Тамара Шавловська звернулася до редакції ще наприкінці травня ч. р., запропонувавши поділитися спогадами про своє життя та родину в минулому. Це неабияк радше. Спершу не було часу, щоб поїхати в село, бо готувалися до проведення шахового турніру, потім був День Острога, готували матеріали про святкові заходи. Планував я підготувати спогади жінки до 22 червня, сподіваючись, що вона своє розповідь про війну. Проте наша землячка мало пам'ятає найстрашніші роки ХХ століття. Ця стаття кілька разів відкладалася й ось нарешті настав її час.

Тамара Янковська народилася 1938 року на хуторі біля села Хрінів. Маме співрозмовниці каже, що він уже неак, а це Другий світовий війни там вирувало життя. Дід по батьковій героїно мові розповів їй перебіг на сучасну Острозьчину з Хунківкою теперішньої Хмельницької області. Там він одружився з місцевою жителькою. У його сім'ї народився батько Тамари Олександрівна. Олександр Якович після одруження, а в час, коли наша територія була у складі Польщі, купив два гектари землі біля Хрінова, що один дав батькові й дружині, а інший розподілив між синами, а батькові дав ще один гектар. Тамара Яковичка після одруження, а в час, коли наша територія була у складі Польщі, купив два гектари землі біля Хрінова, що один дав батькові й дружині, а інший розподілив між синами, а батькові дав ще один гектар. Тамара Яковичка після одруження, а в час, коли наша територія була у складі Польщі, купив два гектари землі біля Хрінова, що один дав батькові й дружині, а інший розподілив між синами, а батькові дав ще один гектар.

Батько героїні мові розповів їй про війну, а батькові дав ще один гектар. Тамара Яковичка після одруження, а в час, коли наша територія була у складі Польщі, купив два гектари землі біля Хрінова, що один дав батькові й дружині, а інший розподілив між синами, а батькові дав ще один гектар. Тамара Яковичка після одруження, а в час, коли наша територія була у складі Польщі, купив два гектари землі біля Хрінова, що один дав батькові й дружині, а інший розподілив між синами, а батькові дав ще один гектар.

І інші матеріали. Виготовляв удма крути та пухляки (бувальні блоки). До речі, з них збудував хліб. Готував продукцію продавати. За отримани кошти купував матеріали, обладнання, інструменти (зокрема, для пошиття чобіт), вкладав чимало у розвиток господарства (купив молотарку, виготовив жорна для мелювання зерна, олійницю, інші предмети), перекрив хату черепицею. У ті часи це був порівняно новий, дорогий і гарний матеріал...

Згадує Тамара Олександрівна, що її батько, не маючи спеціальної освіти, ще й виривав жорні зуби місцевим жителям. Медики, особливо стоматологі, у той час навіть у містах, не кажучи вже про віддалені села, бракувало, а то й не було. Олександрівна після придбав спеціальні інструменти, до речі, різні для кожного зуба й допомагав місцевим жителям у разі потреби, звісно, що не безкоштовно. Люди приїжджали і приходили не тільки з найбільших населених пунктів, а й віддалених. Тодішня влада не заважала, хоч й дозволило не давала. Але розуміє її підприємливі люди знаходили собі справу, яку приносила дохід, і допомагали людям.

Сім'я, в якій народилася Тамара Олександрівна, була багатодітною. Батьки народили та виховали шестеро дітей. Найстарша з усіх - героїня мові розповіла. За нею приїшли в цей світ Ростислав, Тарна, Ніна, Віктор, Євгеній. Жили й живуть вони зі своїми сім'ями в Рівному та Гош. Двох перших, на превеликий жаль, уже немає серед нас. «Родичне дерево» продовжується багатьма іншими нащадками.

Про Другу світову війну жінка пам'ятає дуже мало. Їй було 3 роки, коли нацисти окупували Україну, а коли святакували перемогу - 7 років. Зберігся в пам'яті, більше з розповіді її батька, епізод, коли в хуторі забили німецькі солдати. Один із них дав дитині кілька шоколадок і дав їй кусочек туалетного мила. Все це в подолі платтячка

Тамара принесла додому. Нічого іншого мові співрозмовниці про війну не могла згадати. Батьки мало розповідали, бо фактично військовій дії опинилися хутор. Мам спогляди про бандерівців. Пані Тамара каже, що вони кілька разів приходили в обійстя батька, забирали продукти, деякі речі, наполегливо кликали батька в ліс, але він туди не пішов.

Після вигнання німців Олександрівна Янковська мобілізували до Радянської армії. Коли прийшла перемога, він повернувся додому. А ось багатом іншим його землякам не так щастило. Багато з них загинули, інші отримали інвалідність. Коли після війни радянська влада укріпилася, то почала організувати колгоспи. У людей забирали речі, машини, землю, а частину заганяли на роботу. Працювали безкоштовно, за трудовий. За них давали 80 кілограмів зерна та 4 з гаюк карбованців. Люди мали домашнє господарство, то частину виробленого треба було здавати державі (молоко змушені були носити аж за три кілометри від обійстя), якщо мали свиню, треба було віддати шкуру, причому - безкоштовно. До створення колгоспу комуністична влада відбирала в селян все, що вони мали, - зерно, картоплю та ін. Аби менше родина голодувала, буюх хоч який запас, батько частину зерна закуповував у землі, щоб його не могли забрати. Потайки вирощували кабанчика й копити його дошки про нього не дізналися. Продавав не відбирати харч, бо доступи дати, залишали «пустим» звуком. Тодішня влада цього не хотіла чути...

Згадувала Тамара Олександрівна, як палили обійстя полів, які жили на хуторі та в Хрінів. Овдовіла героїно мові розповіла, аби значувалася в родині Янковських. Саме тієї ночі батьки подружжя змушені були втікати, рятуючись своє життя. Дитина залишилась у сім'ї українців. Згодом її забирали представники влади. Традиційно дали в дорогу хліба, сала. Потім у селі ходили чутки,

що дівчинку знайшли вбитою недалеко від Острога. Якоюсь одним із родичів, родині якого дуже будувала, уночі акрав в колгоспного полі 14 снігова жита. Приніс їх замолотити до Янковських. Вранці прийшли «уповноважені» й задержали батька. Він не видав справжнього крадія - провіну взяв на себе. Присудили 8 років тюрем. Шоправда, відбув покарання більше п'яти років - за хорошу поведінку строк зменшили. У той час, коли батько сидів у в'язниці, колгоспники розібрали клуну, забрали молотарку, олійницю та інші майно, навіть зняли черепицю. І лише після скарги в Київ (назва секретар сілради, бо мама була неграмотною) хліб накрили соломою.

Після повернення з в'язниці батько працював різномірочним у місцевому колгоспі, мав воя час обробляти буряки. Його здібності й таланти ніж тодішня влада не хотіла використувати, може, він сам не хотів на неї працювати. Нині аби сказати. Діти навчалися у школі, спочатку в Хрініві (початкова), згодом у Тетіївській семінарії. Після її закінчення Тамара Олександрівна працювала в місцевому колгоспі - на фермі, приймала молоко, обробляла буряки. Жінка каже, що 40 - 60 роки ХХ століття були дуже важкими. Поступове покращення та полегшення життя для селян почалося досі наприкінці 60-х. До речі, в ті часи селянам почали видавати паспорти, а до того вони, по суті, жили без документів і не мали права подіти свої населені пункти - своєрідне рабство... - Бажало жилось після війни, - згадувала Тамара Олександрівна. - Працювати доводилося багато й дуже тяжко. В якийсь сороковий рік, десь до кінця п'ятдесяті механізація не було жодної, лише лишнє з'явилися трактори, комбайни, вівки та ін. Тоді маганіє у селі не було. Аби щось купити, треба було добиратися до Гош, Острога чи Рівного. громадський транспорт не давав - тільки тільки чи вівки, якщо

вони були. Автобуси з'явилися десь у п'ятдесяті роках. Сюди-туди зносили їх життя. Багато доводило, тільки працюю... Служачки розповідає жінки, мимовільно провів паралелі з нашим часом. Сьогодні багато людей нарікає на важке життя, економічну скруту - це правда, але... Шоб було казати тим людям, які жили після війни, не додали, бо в них уже відібрали як не одні, то другі. Йі обстановка була страшна, за найменшу провинку чи й без неї можна було «загрізнити» в тюрьму, бути висланому у Сибір, а то могли й убити, спалити обійстя, а про грабунки нічого й говорити. Тепер жінки інше. То що нарківати?! Жінка наголосила в нашій розмові, що тепер головне розумію працювати й можна багато досягти. Влада не заважає, навіть сприяє. Проте багато людей через різні причини не готові це робити...

Дякує Тамарі Шавловській за цікаві спогади. Являх щось із наших читців готовий поділитися своїми згадками, телефонуйте. Сподіваюся, що найближчим часом опублікуємо розповідь острозького про її життя та час, на який припала її молодість. Сучасна молодь і навіть люди середнього покоління (40 - 50 років) мало знають нашу історію, на жаль. У багатьох побутує думка, що життя в СРСР було добре. Сподіваюся, що з цієї розповіді наші читачі зрозуміють, що це не так...